

Az olasz neorealizmus

MI IS AZ A NEOREALIZMUS?

- A második világháborút követő első jelentős európai filmes irányzat. Az **1940-es évek közepétől az 1950-es évek közepéig élte virágkorát.**
- Fontos történelmi háttere, hogy a húsz évig tartó (1922-1943) fasiszta korszak lezárult Olaszországban. A művészek **szabadulni próbáltak a fasiszta háborús témáktól, a nagypolgári vígjátékoktól.**
- **A „neo” előtag** másfelől filmtörténetileg **az 1910-es évekre utal. Ekkor a történelmi filmek és a sztárkultusz mellett az olasz némafilmben egy realista irányzat is jelen volt,** mely az olasz irodalmi realizmushoz, Giovanni Verga regényírói hagyományához kapcsolódott.

ELŐZMÉNYEI

A neorealizmus **kifejezés elsőként** Luchino Visconti **Megszállottság** (Osessione, 1943) című filmjével kapcsolatban merült fel. Ezt a filmet tekintjük a neorealizmus egyik előhírnökének.

A helyszíni felvételek, a természetes fény használata természetesebb fényképezést, dokumentarista érzetet keltett. Ehhez csatlakozott a kortárs témák feldolgozása, az alsóbb osztályokra koncentráló történetek filmre vitele kevésbé híres színészek, illetve amatőrök alkalmazásával.

Filmes háttér, fontos témák

- A Cinecittá, az olasz **stúdióváros** a háború következtében romokban hevert. Így az elméleti elgondolásokon kívül gyakorlati oka is volt annak, hogy **a filmkészítők kimentek az utcára, valós helyszíneken, akár eldugott vidéki falvakban kerestek témát, forgatási helyszínt.**
- A realizmust **erősítette a kritikai szemlélet is, mellyel a közelmúlt eseményei fordultak** az alkotók. Fontos volt a **kortárs szociális problémák** iránti érzékenység.
- **Fontos történetei: a vidéki életforma, a társadalom alsó rétegeinek bemutatása illetve a második világháború és következményeinek ábrázolása!!!**

PÉLDÁK

- **Roberto Rossellini: Róma, nyílt város** (Roma, città aperta, 1945) Bemutatja hogyan forraszt egybe a német megszállás elleni harc, különböző meggyőződésű embereket: kommunistát, katolikust.

- **Vittorio De Sica: Biciklitolvajok** (Ladri di biciclette, 1948) A család boldogulásának záloga, a nehezen megszerzett munkaeszköz (egy bicikli) ellopása emelkedik a munkanélküliség következtében kétségbeesett emberek reményvesztettségének szimbólumává.

Filmtörténet II. – Neorealizmus, új hullámok

HBGI mozgóképkultúra és médiaismeret segédanyag

- **Federico Fellini: Országúton** (La Strada, 1954) Egy különös artistapár, Zampano és Gelsomina életét mutatja be. Míg a nőt a folyamatos kegyetlen bánásmód és Il Matto (a kötél-táncos) értelmetlen halálának gondolata kergeti az őrületbe, addig a férfit évekkel később a felébredő lelkiismerete és a rátelepedő magány.

Az IRÁNYZAT ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

- Az **eredeti helyszíneken** zajló forgatás meghatározta az atmoszférát.
- Előszeretettel alkalmaztak **amatőr szereplőket**. (Például a Biciklitolvajokban sztárokat vegyítettek amatőr szereplőkkel.)
- Tipikus az erőteljes, érzelmi aláfestésül szolgáló **zene**.
- **Jellegzetes a töredékes, elliptikus (kihagyásos) szerkesztésmód, gyakran fontosnak tűnő jeleneteket hagytak el a filmből.**
- **A megoldatlan vég** is jellegzetes neorealista megoldás. (Például a Biciklitolvajok végén a két szereplő elvegyül a tömegben bicikli nélkül, s nem tudjuk meg, mi is lesz ezután a családdal.)
- Gyakran a **jelenetek nem egymásból, hanem „csak” egymás után következnek**, az összetartozás nem feltétlenül ok-okozati. (A Biciklitolvajokban például a keresés motívuma köré szerveződnek az események, illetve a nap kronológiája reggeltől estig szervezi lazán egységbe a történeteket.)
- a neorealizmus **politikai elhivatottságú**, a társadalmi reformokat sürgeti

A MOZGALOM LECSENGÉSE

Egy idő után a nézők tömegei szívesebben nézték a beözönlő amerikai filmeket, semhogy kortárs politikai, szociális problémákkal nézzenek szembe a mozivásznakon.

Az 1950-es évek közepétől az úgynevezett „rózsás neorealizmus” veszi át a terepet. Ezután az irányzat általános jellemzői beolvadtak az olasz komédiai hagyományba.

Az olasz művészfilm a történelmi pillanat dokumentálása helyett a modern élet pszichológiai következményeinek vizsgálatába kezdett (Fellini, Antonioni).

Francia új hullám (nouvelle vague)

Háttér

- Az 1960-as években jelentőssé váltak a társadalmi, politikai mozgások Európában (lásd. diáklázadások 1968-ban).

- A kapitalista országok lakói elfordultak a fogyasztói társadalomtól; míg a keleti országok lassan elvesztették hitüket a szocializmusban.

- Elkezdődött a rock korszaka -> „**dühöngő ifjúság**” kezdete

Általános fogalma

Európa országaiban különböző módon jelent meg ez az új irányzat, mely időrendben az olasz neorealizmust követte. Alkotói keresték a választ az egyéni szabadság kérdéseire.

Ezért is váltak a korszak meghatározó filmjeivé a **szertői filmek**:

Azokat az alkotásokat nevezzük így, melyeknek *forgatókönyvírója* és *rendezője* is azonos. A filmek *témaválasztásában* erősen megjelent a rendező személyisége, világszemlélete. A szerzői filmek leggyakrabban egy szűk értelmiségi rétegnek szólnak. A személyes hangvétel magában hordozza a líraiságot és a *formanyelvi újításokat*. (Pl. gyakoriak és érdekesek a néha már zavaró vágások, a sajátos zenehasználat, és az újszerű kamera beállítások.)

A korszak érdekessége, hogy a filmművészet erős kapcsolatot tart a társművészetekkel, pl. a zenével, festészettel, leggyakrabban az irodalommal.

Kameratöltőtoll

Fontos szellemi előzmény: **Astruc kameratöltőtoll („caméra stylo”) fogalma**. Egy Alexandre Astruc nevű huszonöt éves kritikus 1948 tavaszán különös cikket közölt *Új avant-garde születése: A kameratöltőtoll* címen. Ebben írta: „A rendező úgy ír kamerájával, mint író a töltőtollal.” Ez lesz a szerzői filmezés alap gondolata.

Az új hullám indulása

Franciaországban új rendező generáció mutatkozott be 1959-60-ban, Cannesban. A tizenkét rendező filmjeit tartalmilag a társadalmat bíráló realizmus jellemezte, formailag azonban újfajta képszerkesztési és rendezési mód, azaz egy merőben **új stílus**. Mondhatni brutális őszinteséggel vitték filmre elégedetlenségüket saját társadalmukkal szemben. Mégse tűnik egységesnek állásfoglalásuk a valósággal kapcsolatban, hiszen szerzői filmek lévén *minden egyes alkotás más és más személyiséget takar*.

Magyarországi hatása

Pár évvel az új hullám angol megjelenésétől, majd a Franciaországba való begyűrűzéstől számolva, az irányzat Magyarországon is megjelent. A Színház-és Filmművészeti Főiskolán Móriássy Félix osztályába járt illetve végzett rendezőkre és egyéb szakemberekre erősen

Filmtörténet II. – Neorealizmus, új hullámok

HBGI mozgóképkultúra és médiaismeret segédanyag

hatott az újhullám. Gondolatisága tetten érhető Szabó István korai filmjeiben (Álmodozások kora, Apa, Szerelmesfilm).

Fontos alkotók, filmek

Agnes Varda Cléo 5-től 7-ig 1961, Boldogság 1964

Alain Resnais Szerelmem Hiroshima 1959, Tavalay Marienbadban 1961

Louis Malle Zazie a metrón 1959

Francois Truffaut:

- Az újhullám egyik legjelentősebb alkotója
- Törekvése arra irányult, „hogyan a film újra megtalálja azt a függetlenségét, amit 1924 körül, röviddel a hangosfilm megjelenése előtt elveszített”
- Andre **Bazin** biztatására filmkritikus volt. Első filmje a Négyszáz csapás (1959) önéletrajzi ihletésű, melyben rideg gyermekkorát idézi fel. Atoine Doinel nevű hőse a szerző-rendező hasonmásaként további filmjeiben is

szerepel.

- Lőj a zongoristára (1961): A film főhőse Charlie, egy kopottas bár félnék zongoristája, aki szerelmes a pincérnőbe, Lenába. Egy este beállít hozzá egyik bátyja, akit üldöznek, így belekeveredik egy gengsztertörténetbe.

- Jules és Jim (1962): Az előkelő származású titokzatos francia asszony, Catherine, két férfit - két jó barátot - szeret egyszerre és nem tud, illetve nem is akar választani közülük.

Jean Luc Godard

Kifulladásig (1959): Michel (Jean-Paul Belmondo) kistílv autótolvaj, aki az amerikai gengsztereket próbálja utánozni. Egyik lopása után kénytelen megölni egy országúti járőrt. A fiú megpróbál egy időre Párizsban elrejtőzni, illetve pénzt szerezni, hogy Olaszországba szökhessen. Szerelmes lesz az itt élő fiatal amerikai lányba, Patriciába. A lány feladja a rendőrségen és a menekülő férfit a rendőrök egy utcasarkon lelővik.

http://www.filmkultura.hu/archiv/planok/cikk_reszletek.php?cikk_azon=200

Luboš Ptáček **A cseh hullám (az eredeti írás rövidített változata)**

Általános jellemzők

A cseh új hullámot a hatvanas évek jelentős művészeti mozgalmi közé sorolhatjuk, a cseh film történetében pedig egyelőre olyan csúcspontot jelent, amelyet azóta sem sikerült túlszárnyalni. A filmek társadalmi elkötelezettségének köszönhetően az új hullám nemcsak művészi berkekben vált jelentőssé, hanem elválaszthatatlanul összekapcsolódott az akkori eseményekkel, a társadalmi enyhüléssel, a „baráti” hadseregek 1968. augusztusi megszállásával, és az azt követő normalizáció kezdeteivel.

A születés feltételei

- A cseh új hullám megszületését a **külföldről érkező erős hatású** áramlatok (az olasz neorealizmus, a francia új hullám) tették lehetővé.
- Ezzel egyidejűleg lép színre a rendezők, operatőrök, forgatókönyvírók és további technikai munkatársak **új generációja**, akik már elvégezték a FAMU-t. Az iskola hangulatát Miloš Forman így értékelte: *„Amikor az 50-es évek végén, a 60-as évek elején a FAMU-n tanultunk, mindig a szocialista filmművészet ostoba és hazug, sablonos filmjeit állították példaképül. Az új hullám részben az ezekkel a filmekkel szembeni ellenszemből keletkezett. Szó szerint az igazság ábrázolásának kényszerével kezdtünk alkotni. Így aztán az én Meghallgatás című filmem éppen azzal bővülte el az embereket, hogy visszahozta a vászonra a normális emberi arcokat és sorsokat. Megmutatta, hogy itt intelligens, alkotó emberek élnek.”*
*„Az igyekezet, hogy megismerjük a társadalom **valós** állapotát – legyen is az bármennyire komor – magában rejtette a remény egy kicsi darabkáját is”*

Új hősök

Az 50-es évek filmjeinek műfaji sablonjait felváltotta a **szerzői film világlátása**. A film története gyakran egy groteszk vagy abszurd ötleten alapult. A bonyodalomnál sokkal fontosabb volt az adott pillanat hangulatának és érzelmi állapotának megragadása. A hős elszigeteltnek érezte magát, nem rendelkezett hősi attribútumokkal, *teljesen hétköznapi volt*.

Az új hullám stílusa

- A 60-as évek egyetemes filmművészetéhez hasonlóan, a cseh új hullám filmesei is alkalmazták a **dokumentumfilmek eszközeit** és az avantgárd által inspirált **kísérleti eljárásokat** (kézikamerázás, színes szűrők, gyorsított, lassított, idősűrítő felvételek, jelzésértékű díszletek és jelmezek).
- A **forgatókönyvek** gyakran nem követték a klasszikus dramaturgiai szerkezetet, sokszor elmosódott a jelen idő, a visszatekintés és a vízió között.
- Az alkotók gyakran dolgoztak **amatőrökkel, eredeti helyszíneken**.
- **Fontos az irodalmi háttér**. Bár **sok forgatókönyv irodalmi mű alapján készült (Hrabal, Kundera)**, mindig **erőteljes rendezői adaptációról** volt szó.

Filmtörténet II. – Neorealizmus, új hullámok

HBGI mozgóképkultúra és médiaismeret segédanyag

Az új hullám kezdetei

Fordulópontnak tekinthetjük az 1963-as évet, amikor két epizódfilm kerül a mozikba: Miloš Forman (Meghallgatás) és Věra Chytilová (Mennyezet, Egy zsák bolha) munkája. Megnőtt a jelennel foglalkozó filmek száma. Ehhez hasonló tendencia volt érzékelhető az 50-es évek végének irodalmában: az ún. „hétköznapi prózája” igyekezett az olvasókban minél kevésbé stilizált hatást kelteni.

Jiri Menzel: Sigorúan ellenőrzött vonatok (1966)

Milos a német megszállás idején lép először szolgálatba a kis vidéki vasútállomásán. A hallgató fiatalember megismerkedik az állomásfőnökkel, aki ideje nagy részét legszívesebben galambjai körében tölti. Kollégája még Tapická forgalmista, aki roppant sikeres nőcsábász. Milos szerelmes Másába, a fiatal kalauznőbe. **Hétköznapi kisemberek** mindnyájan ők, távol a nagyvilágtól, kikből észrevétlenül hősök lehetnek. Az ő állomásukon haladnak át ugyanis a szigorúan ellenőrzött katonai vonatok a frontra, mivel a partizánok felrobbantották a németek egyik hadianyag szállítmányát és megrongálták a vasútvonalat. Milos egyik pillanatról a másikra, minden félelem nélkül lesz főszereplője egy titkos küldetésnek, a háború kellős közepén.

További filmje: **Pacsirták cérnaszálon (1969); Sörgyári capriccio (1980)**

Milos Forman: Tűz van babám! (1968)

1968-as Tűz van babám! Oscar-díj jelölést kapott a legjobb külföldi film kategóriában. Méltán, hiszen Milos Forman tűzoltóbálja hatalmas sikerrel robban be a filmvilágba. Az ötletet maga a valóság adta. Forman barátaival részt vett az "én kis falum"-ban egy tűzoltóbálon, s úgy gondolta, ezt meg kell örökíteni filmvásznon. Figurái, karakterei autentikusak, amatőr szereplőkkel és profi színészekkel játszatta el ezt az egyszerű emberi falutörténetet. S azon túl, ott a nagyvilág. A történelmi dátum '68, a távoli szűk kis világ úgy működik, mint a valóság. A tűzoltóegylet derék tagjai elhatározzák, bált rendeznek, ahol kiténtetést adnak át nyugalmazott parancsnokuknak, szépségkirálynőt választanak, tombolát szerveznek. A bál burleszkbe illő összeomlásba fullad: a szépségkirálynői címet tukmálni kell, az ünnepeltről elfeledkeznek, és amíg a tűzoltók bált adnak, a faluban egy ház lángra gyullad. (A film évekig dobozban állt, betiltották.)

Forman rendezte továbbá: **Fekete Péter (1964); Egy szösi szerelme (1965)**